

PUNAISESTA VIIVASTA VAALIKONEISIIN

VILLE PERNAA

on erikoistutkija Turun yliopiston poliittisen historian laitoksessa.

■ Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus saavuttivat Suomessa kuluvana vuonna sadan vuoden iän. Suomen äänioikeusuudistus oli aikanaan maailman edistyneisin. Kuinka vahvasti satavuotisen suomalaisen kansanvallan pulssi tuntuu juhluvuonna?

Suomalaisella demokratialla on eduskuntaudistuksen lisäksi monella muullakin tavalla pitkät historialliset juuret. Yhden tarkastelukulman antavat poliittiset puolueet, joiden kautta kansalaisille tarjolla olevat poliittiset vaihtoehdot ovat konkreettisesti tulleet näkyviksi. Suomalaisen puoluejärjestelmän pysyvyyttä kuvaa hyvin se, että satavuotista olemassaoloaan ovat ehtineet jo juhlia esimerkiksi nykyisen eduskunnan kaksi suurinta puoluetta eli keskusta ja SDP. Suurimmista eduskuntapuolueista kokoomus lähentelee sekin jo 90 vuoden ikää. Sosiaalidemokraattien vasemmalla puolella puolueiden perustamisia ja lakkauttamisia on ollut runsaammin, mutta äärivasemmistolla on ollut oma eduskuntapuolueensa yhtäjaksoisesti toisen maailmansodan päätymisestä asti.

Suomalaisen demokratian ja kansalaisten poliittisen järjestäytymisen perustana oleva

puoluejärjestelmä on ollut hyvin staattinen. Järjestäytymisen muodollinen perusta on siis pääosin samanlainen kuin viime vuosisadan alussa, vaikka suomalainen yhteiskunta sen ympärillä on muuttunut aivan toisenlaiseksi kuin ennen. Tähän pysyvyyden ja murroksen ristiriitaan perustuu moni suomalaisen kansanvallan tulevaisuudesta esitetty huoli.

Mitä yhteistä on ensi kevään juhlavaaleihin internetin vaalikoneiden avulla valmistautuvalla äänestäjällä ja ensimmäisten eduskuntavaalien äänestyskopin hämyssä punaista viivaa vetäneellä äänestäjällä? Eipä varmaan juuri muuta kuin käytössä oleva yksi muiden kanssa yhtäläinen ääni ja kolme samaa puoluetta, eli keskusta, SDP ja RKP.

Vaikka yhteiskunnan raju muutos ja puoluejärjestelmän pysyvyys ovatkin kaksi ristiriitaista kehityskulkua, on yhteiskunnallisesta murroksesta johtuvasta kansanvallan kriisistä puhuminen muuttunut aika lailla pysyväksi ilmiöksi. Itse asiassa edustuksellisen demokratian kriisistä on oltu huolestuneita heti siitä asti, kun lakattiin olemasta huolestuneita yhteiskunnan ylipolitisoitumisesta.

Kansanvallan tulevaisuudesta on syytä olla huolissaan. Alhainen äänestysaktiivisuus on ilman muuta vakava ilmiö, ja erityisen vakavan siitä tekee nuorten, äänestyspassiivisten ikäluokkien lisääntyminen ja vanhempien, äänestysaktiivisten ikäluokkien luonnollinen poistuminen äänestyskopeista.

Toisaalta äänestysprosenttien pitkän aikavälin vertailu tuottaa mielenkiintoisen havainnon. Viime eduskuntavaalien äänes-

tysprosentti 69,7 oli tasan yhden prosenttiyksikön verran pienempi kuin ensimmäisten vuonna 1907 pidettyjen eduskuntavaalien 70,7 prosenttiin yltänyt tulos. Lisää historiallista perspektiiviä tarjoaa se, että ensimmäisten vaalien jälkeen vuosina 1908–39 pidetyissä 16 eduskuntavaaleissa äänestysprosentti ei noussut kertaakaan vuoden 2003 vaaleja korkeammaksi. Ehkä toisen maailmansodan jälkeinen buumi, jossa ylettiin parhaimmillaan jopa 85,1 prosentin äänestysaktiivisuuteen, olikin vain osoitus lyhyestä ylipolitisoitumisen vaiheesta Suomen äänioikeuden historiassa?

Ihmisten kaikenlainen vieraantuminen politiikasta ja poliittisten ideologioiden katoaminen ovat nekin usein kuultuja, vakavia huolenaiheita. Onkin selvää, että reaaliosialismin romahdus 1990-luvun alussa teki osaltaan lopun kylmän sodan aikakaudelle ominaisesta sosialistisen ja kapitalistisen järjestelmän välisestä taistelusta. Tähän ajallisesti limittynyt talouslama ja sen seurauksena kriisiin ajautunut hyvinvointivaltio-ideologia olivat seuraava isku perinteiselle politiikalle. Vapaaseen markkinatalouteen siirtyminen ja Suomen EU-jäsenyyden maatalouselinkeinoille aiheuttamat shokit osaltaan jatkoivat vanhan poliittisen perustan moukaroimista.

Puolueosallistuminen ja poliittinen kansalaisuus sellaisina kuin ne toteutuivat Suomessa 1990-luvun alkuun asti, eivät enää palaa. Kaikkea toivoa on silti turha heittää. Viime kevään presidentinvaalien yhteydessä käytiin yllättävän paljon yhteiskunnallista arvokeskustelua, jonka lomassa politiikka palasi politiikkaan jopa yllättävän perinteisellä tavalla.

Siksi käydyn arvokeskustelun tai selväpiirteisten ideologisten vaihtoehtojen leimaaminen ”luokkasodan hengeksi” tai ”kansan kahtia jakamiseksi” onkin kerrassaan vaarallista puuhaa, suolan hieromista kansanvallan haavoihin.

Kokoomuksen ehdokkaan kampanjoiminen ”työväen presidenttinä” on osa puolueiden mukautumista muuttuvaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Maalaisliitto teki oman korjausliikkeensä jo 1960-luvulla pyr-

kimällä kaupunkeihin ja muuttamalla niimensä keskustapuolueeksi. Äärivasemmistossa pitkien puolueriitojen jälkeen Vasemmistoliiton perustaminen 1990-luvun alussa merkitsi silloin pesäeron tekemistä romahaneeseen reaaliosialistiseen järjestelmään. Mikään poliittinen liike ei voi tukeutua pelkkään perustamisajankohtansa tukijoukkoon. Toisaalta millään poliittisella liikkeellä ei voi olla monopolia kohderyhmäänsä. Äänestäjä on kuningas vaalikopissa.

Politiikan henkilöitymistä ja viihteellistymistä on pidetty ehkäpä kaikkein synkimpänä kansanvallan päällä leijuvana pilvenä. Entä jos politiikan henkilöityminen pelastaa suomalaisen kansanvallan legitimitetin? Osin keinotekoinen mutta osin uuteen perustuslakiin pohjaava pääministerivaaliasetelma on lisännyt kiinnostusta puoluepolitiikkaan. Internetin luomat uudet mahdollisuudet, kuten vaalikoneet ja poliitikkojen henkilökohtaiset blogi-sivustot, ovat luo- neet uudenlaista imua poliittiseen osallistumiseen.

Kansalaiset seuraavatkin politiikkaa ennen kaikkea median välityksellä. Mediassa määritetään yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun aiheet. Tavallisten kansalaisten käsitykset politiikasta ja poliittisista päätöksistä muodostuvat suureksi osaksi politiikasta mediajulkisuudessa käydyn keskustelun perusteella. Koska tiedotusvälineiden julkisuuskriteerit kautta linjan ovat viihteellistyneet, ovat myös politiikan uutiskriteerit viihteellistyneet.

Kehityksessä kohti mediavälitteistä demokratiaa on vaaransa. Silti trendi on välttämätön, koska politiikan on oltava viihteellistä, jotta se pysyy julkisuudessa. Jos politiikka ei olisi julkisuudessa, laskisi sitä kohtaan tunnettu kiinnostus entisestään.

Politiikan henkilöitymisen ja viihteellistymisen aikaansaaman yleisemmän mielenkiinnon vaihtoehtona saattaa olla demokration ajautuminen kohti tilannetta, jossa siitä tulee vain julkisella rahoituksella puolueilta ja poliittiselta eliitiltä hankittava ostopalvelu. Kumpi vaihtoehto kuulostaa suomalaisen kansanvallan kannalta paremmalta? ■